

KONCHILIK SOXASIDA ISHLAB CHIQRISH SANITARIYASI TALABLARI

Ergashev Mahmud Axbaraliyevich

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali
“Konchilik ishi” kafedra o’qituvchisi

Sulxanov Diyorbek Axror o’g’li

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali,
3f-21 YOKI guruh talabasi.

Ashirmatova Iroda Mamasaid qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali,
3f-20 FQB guruh talabasi.

Annotatsiya: Ishlab chiqarish muhitining sanitariya-gigiyena parametrlari (tarkib, harorat, nisbiy namlik va havoning harakatchanligi, vibratsiya, ionlashtiruvchi nurlanishning hajmi, gamma-nurlanish ekvivalent dozasi kuchi, shovqin, tovush darajasi va b.) amaldagi sanitariya meyorlari va qoidalari talablariga javob berishi lozim.

Kalit so’zlar: Atmosfera, changlar, gazlar, kislarod, tozalangan havo, trinitrotoluol, radiaktiv rudalar, sanitariya xonalari.

Ochiq konlar atmosferasiga chang va gazlar kelishini kamaytirish

Ochiq konlar atmosferasiga changlar va gazlar kirishini kamaytirish bo‘yicha tadbirlar kon ishlarining pasayishi va qazilgan joyning atrof-muhit bilan birga tabiiy havo almashinishini yomonlashuvi mobaynida ochiq kon atmosferasidagi sanitariya-gigiyena holatining o‘zgarishi prognozidan kelib chiqqan holda loyiha bilan aniqlanadi, shunga bogliq holda ochiq kon va uning tashqarisidagi atmosferaga kiruvchi chang va gazlarning tartibga solinishining konkret texnologik, texnik va tashkiliy usullari tanlanishi lozim.

Radiatsiyali xavfli ishlab chiqarishlar hisoblangan ochiq konlarda chang va gazlarni ochiq kon atmosferasiga va ular chegarasidan tashqariga tushishini tartibga solishni tanlash radioaktiv aralashmalarning ishchi zonalari havosida yigilib qolishi mumkinligini hisobga olgan xolda amalga oshirilishi kerak.

Changlar, zaharli gazlar va agressiv suvlarni bostirish yoki tutib olish bevosita zararli aralashmalarning ajralish joylarida amalga oshirilishi kerak.

Chang hosil bo‘lishini kamaytirish uchun avtomobil yo‘llari va ekskavator zaboylari sistemali ravishda sugorilishi, boglovchi qo‘shimchalarning bu hollarda qo‘llash esa sanitariya nazorati organlari tomonidan kelishilgan bo‘lishi lozim.

Chiqindi gazlar tarkibi meyeriy talablarga muvofiq bo'lsa, ichki yonish dvigateli bo'lgan mashinalar va jihozlarning ochiq konda ishlashi taqiqlanadi.

Ochiq konlar atmosferasini foydali qazilmalar yonishidan hosil bo'lgan gazlar bilan ifloslanishining oldini olish uchun yonginlarni bartaraf etish tadbirlarini nazarda tutadigan profilaktik yonginga qarshi tadbirlar ishlab chiqilishi va muntazam o'tkazilishi lozim.

Karyerlarni (ochiq konlarni) ifloslangan atmosferasida ishlashda xodimlarning xavfsizligini ta'minlash

Ish joylari havosi kislorod miqdori bo'yicha belgilangan meyorlarga muvofiq bo'lsa, xodimlarning xavfsizligi ishlarni to'xtatish yoki ishchilarni havoning meyoriy tarkibi bilan ta'minlash, zararli aralashmalarning tarkibi bo'yicha esa - ishchilarni tozalangan havo bilan ta'minlash, aralashmalarni meyoriy darajalargacha aralashtirish va cho'ktirilish, ifloslangan atmosferada ish vaktini chegaralash yoki ishlarni qisqartirish yo'li bilan ta'minlanishi kerak.

Ishchilarni tozalangan havo bilan ta'minlash statsionar (kon mashinalari va jihozlari kabinalarida o'rnatiladi) yoki avtonom individual (kon mashinalari va jihozlari kabinalaridan tashqarida) filtrlovchi-sovutadigan qurilmalar yordamida amalga oshirilishi kerak, ularning filtrlovchi-yutadigan elementlari ishchi zonasi havosida zararli aralashmalarning konkret tarkibi uchun tanlanishi kerak.

Tozalangan havo bo'yicha filtrlovchi-sovutuvchi qurilmalarning samaradorligi belgilangan meyorlarga muvofiq xodimlarning toza havoga bo'lgan ehtiyojiga mos kelishi kerak.

Filtrlovchi-yutuvchi elementlar qo'llanish sohasini ko'rsatgan holda pasportga ega bo'lishi lozim.

Filtrlovchi-sovutuvchi qurilmalardan foydalaniladigan ochiq konlarda ularga xizmat ko'rsatish va ta'mirlash tashkil etilgan, individual avtonom joylarda ularni qabul qilish va xodimlarga berish tashkil etilgan bo'lishi kerak.

Aralashmalarni aralashtirish va cho'ktirish, shu jumladan radioaktiv aralashmalarni ochiq konning alohida zonalarida ularning konsentratsiyalarini qisqartirish uchun ventilyator-sugorish yordamida amalga oshirilishi mumkin. Konkret sharoitlarda ularning qo'llanilishining maqsadga muvofiqligi o'tkazilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra korxonada bosh muhandisi tomonidan belgilanadi.

Qazib olingan joyning atrof-muhit bilan havo almashishida (shtil yoki inversiya, harakatsiz zonalar va boshqalari) ochiq konlar atmosferasining ifloslanishi belgilangan meyorlardan oshsa, kon transport jihozining filt-ventilyatsiyali qurilmalarsiz ishga tushirilishiga ruxsat berilmaydi, amaldagi qurilmalarning ular bilan jihozlanishi

muddatlari esa «Sanoatkontexnazorat» Davlat inspeksiyasi organlar bilan kelishilishi lozim.

Ochiq kon ish joylari havosining sanitariya-gigiyena parametrlari meyoriy miqdorlarga keltirilguncha, amaldagi qoidalarning 6.8.1 bandida nazarda tutilgan odam organizmiga aralashmalarning zararli ta'siridan himoya va profilaktika qilishning boshqa choralari qo'llanilishi kerak.

Istalgan holatda nafas olish organlarini chang va radioaktiv aerozollardan himoya qilish bo'yicha filtrli-ventilyatsiyali qurilmalari bo'lmasa, ochiq konlardagi barcha ishchilar klapanli va klapanli respiratorlar bilan ta'minlangan bo'lishi lozim, ularning turlari esa ish joylardagi mikroklimat sharoitlariga bogliq holda sanitariya nazorati organlari bilan kelishilgan holda tanlanadi. Bunday sharoitlarda respiratorsiz ishlashga ruxsat etilmaydi.

Sanitariya – maishiy xonalar

Har bir ochiq konda yoki bir qancha yaqin joylashgan ochiq konlarda amaldagi qurilish meyorlari va koidalariga muvofiq, ochiq konning to'liq rivojlanishida ishchi xodimlar soniga mo'ljallangan erkakalar va ayollar uchun alohida bo'limli sanitariya-maishiy xonalar jihozlangan bo'lishi lozim.

Sanitariya-maishiy xonalar tarkibiga quyidagilar kirishi kerak: ishchi va doimiy kiyimlar uchun aloqida garderoblar (shkaflar), ishchi kiyimlarni quritish va changsizlanishi uchun xonalar, dushlar, kiyinish, kir yuvish xonalari, maxsus kiyim va oyoq kiyimlarni ta'mirlash ustaxonalari, oyoq kiyimni tozalash va yuvish xonalari, ichimlik suvini qaynatish stansiyasi, idishlar xonasi, ayollarning shaxsiy gigiyenasi xonasi, tibbiy bo'lim, oshxona.

Sanitariya-maishiy xonalar shamol esayotgan tomondan foydali qazilmalar ochiq omborlari, maydalash-sortirovka qilish fabrikalari, estakadalar va boshqa changlanadigan uchastkalardan kamida 50 metr, ammo asosiy ishlab chiqarish binolaridan 500 metrdan uzok bo'lmagan masofada joylashishi kerak.

1. Sanitariya-maishiy xonalarni karyer bortidan uzoqroq masofada joylashtirishga faqat ishchilarni transport bilan ish joyiga olib borib, olib kelinsagina ruxsat etiladi.

2. Uncha katta bo'lmagan karyerlarda sanitariya nazorati organlari bilan kelishilgan holda oddiy tipdagi sanitariya-maishiy xonalari qurishga ruxsat etiladi.

Garderoab va dush xonalari shunday o'tkazish xususiyatiga ega bo'lishi kerakki, bunda ishchilar o'ta ko'p sonli smenda yuvinish va qayta kiyinish uchun 45 daqiqadan ko'p bo'lmagan vakt sarflasin.

Har bir korxonada maxsus kiyimlarni yuvish va maxsus kiyim va oyoq kiyimlarni ta'mirlash tashkil etilishi lozim.

Yuqori radioaktiv rudalarni qazib olish bilan band bo'lgan xodimlar sanitariya-maishiy xizmat ko'rsatilganda alohida ajratilishi va teri qatlamlarining tozaligini radiometrik nazorat orqali tekshirilishi kerak. Bunday xodimlarining maxsus kiyimlarini haftada kamida 1 marta yuvish kerak.

Doimiy trinitrotoluol bilan ishlaydigan xodimlar uchun har smenada yangi ichki kiyim berilishini, baxorgi-yozgi davrda esa kiyim va oyok kiyimni har smenada changdan tozalashni tashkil qilish kerak.

Bunday maxsus kiyimlarni saqlash va yuvish boshqa xodimlar maxsus kiyimlaridan alohida tarzda amalga oshirilishi kerak.

Dush va hammomlar 1 soatda har bir dush setkasiga 500 l suv hisobida sovuq va issiq suv bilan ta'minlanishi va rostlash kranli aralashtiruvchi qurilmalarga ega bo'lishi lozim.

Rostlash kranlari sovuq va issiq suv ko'rsatgichlariga ega bulishi kerak. Bug va issiq suv uzatuvchi quvurlar poldan 2 m balandlikda to'silgan bo'lishi kerak.

Yuvish uchun ishlatiladigan suvning sifati sanitariya nazorati organlar bilan kelishiladi.

Dushlarda va yechinish va kiyim saqlash bo'limlari bo'lgan xonalarda pollar namga mustahkam va sirpanmaydigan yuzaga ega bo'lishi, devorlar va to'siqlar esa kamida 2,5 m balandlikda yengil tozalangan va issiq suv bilan yuvilgan oqovalarni o'tkazadigan namga mustahkam materiallar bilan qoplanishi kerak. Bu xonalarda albatta pol va devorlarni yuvadigan shlangli kranlar bo'lishi lozim.

Barcha sanitariya-maishiy xonalar sanitariya meyorlari chegarasida zararli aralashmalar mikdorini ta'minlaydigan oqish-surish ventilyatsiyasiga ega bo'lishi lozim.

Dush xonasi va undagi jixozlar har smenada dezinfeksiyalovchi vositalar (xloramin, xlor ohaki va b.) dan foydalangan holda yigishtirilishi kerak.

Ma'muriy xonalarni yuvish har kuni, garderob, idish saqlaydigan va respirator xonalari esa har smenada amalga oshirilishi lozim.

Adabiyotlar:

1. Димитриев А.П. Разрушение горных пород. М.: МГГУ, 2004.
2. Певезнер М.Е., Иофис М.А., Попов В.Н. Геомеханика. Учебник. М.: МГГУ, 2005.
3. Баклашов В.И. и др. Геомеханика Учебник. МГГУ. Основы геомеханики. 2004. 1-2-тома.

4. Баклашов В.И., Давиденко Б.Ю. и др. Геомеханика лабораторный практикум. МГГУ 2004.

5. Баклашов И.В., Картозия Б.А. Механика горных пород. М.: Недра, 1975. Новик Г.Я., Кузьяев Л.С. Сборник задач и упражнений по основам физики горных пород. М.: МГИ, 1983.

6. Новик Г.Я. Лабораторные работы по физике горных пород. М.: МГИ, 1983. 7. Ржевский В.В., Новик Г.Я.. Основы физики горных пород. М.: Недра, 1984.

